

ผลของการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อการเรียนรู้ที่มีต่อการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว ของเด็กปฐมวัย

The Effects of Art Activity Model for Learning on Perception of Surrounded Environment of Preschoolers in Kankusol-Nongwaeng School

นภัส วรณขันธ์¹ กุลยา ตันติผลาชีวะ² และราชนัย บุญธิมา³

Napat Wannakhan,¹ Kulaya Tantiphlachiva² and Rachan Boontima³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์**ประการแรก** เพื่อศึกษาการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะเพื่อการเรียนรู้ **ประการที่สอง** เพื่อเปรียบเทียบการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปะ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยเป็นเด็กชาย หญิง อายุ 5 - 6 ปี ชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 โรงเรียนการกุศลวัดหนองแวง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มหาสารคาม เขต 1 ด้วยวิธีสุ่มแบบอย่างง่าย จำนวน 15 คน สำหรับจัดกิจกรรมศิลปะเพื่อการเรียนรู้ ดำเนินการทดลอง 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 35 นาที เครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วย แผนการจัดกิจกรรมศิลปะเพื่อการเรียนรู้ และแบบประเมินการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวของเด็กปฐมวัย ที่มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.86 ใช้แผนการวิจัย One - group pretest - posttest design สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลคือค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการทดสอบค่าทีแบบไม่อิสระ ผลการวิจัยพบว่า

1. เด็กปฐมวัยที่ผ่านกิจกรรมศิลปะเพื่อการเรียนรู้มีการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวโดยรวม และจำแนกรายด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดีมาก
2. การเรียนรู้ที่มีต่อการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวของเด็กปฐมวัยภายหลังการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อ การเรียนรู้ สูงกว่าก่อนการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ : รูปแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อการเรียนรู้ สิ่งแวดล้อมรอบตัวของเด็กปฐมวัย

ABSTRACT

The purposes of this study were 1) to investigated the perception of surrounded environment of preschoolers through the using of art activity model for learning. 2) to compare the perception of surrounded environment of preschoolers before and after using Art Activities Model. The subjects consisted of 15 students aged 5 - 6 years old at Kankusonewutnongwang school, Maha-Sarakham Educational Service Office, Area 1, in 2nd semester of 2008 academic year. They were selected by simple

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² ค.ด. (หลักสูตรและการสอน) รองศาสตราจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

³ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

random sampling method. The art activity model for learning was administered within 8 weeks (3 days per week and 35 minutes per day). The research instruments included lesson plans of the art activity model for learning and the perception of surrounded environment of preschoolers evaluation form with reliability of 0.86. The research design was One - Group Pretest - Posttest Design. The statistics employed were mean, standard deviation and t-test dependent.

The results revealed the following;

1. The perception of surrounded environment of preschoolers through the using of art activity model for learning were found at a very high level.
2. After using Art Activities Model for learning, the perception of surrounded environment of preschoolers was significantly higher than before at.01 level.

Keywords : Art Activity Model, Surrounded Environment of Preschoolers

บทนำ

นักจิตวิทยา และนักการศึกษาทั่วโลกต่างให้ความสำคัญ และให้ความสนใจด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัย (0-6 ปี) ด้วยความเชื่อว่าการบวนการเรียนรู้ในช่วงปฐมวัยมีผลในระยะยาวต่อคุณภาพชีวิตของคน เพราะเป็นช่วงที่ระบบประสาทและสมองกำลังสร้างโครงสร้างที่มีการเจริญเติบโตในอัตราสูงสุดถึงกว่าร้อยละ 80 ของวัยผู้ใหญ่ ดังนั้นสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก การดูแลอบรมเพื่อปลูกฝังสร้างเสริมพัฒนาการจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะเป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อการบ่มเพาะบุคลิกภาพ อุปนิสัย และการเจริญเติบโตของสมองที่ส่งผลต่อสติปัญญาและความสามารถของเด็กอย่างถาวร (เรืองศักดิ์ ปิ่นประทีป, 2547 : 1) เพียเจท์ (Piaget) กล่าวว่า พัฒนาการทางสติปัญญาที่เกิดขึ้นในช่วงปฐมวัยเป็นรากฐานในการพัฒนาทางสติปัญญาในระดับต่อไป พัฒนาการของเด็กจะช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับเด็กได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โดยใช้ประสาทสัมผัสในการรับรู้สิ่งต่างๆ (คณะอนุกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้, 2543 : 15)

การใช้ประสาทสัมผัสของเด็กประกอบด้วย การสัมผัสด้วยมือไปจับต้อง การสังเกตโดยใช้การมองเห็น ใช้จมูกดมกลิ่น การใช้ลิ้นชิมรส และการฟัง สัมผัสเหล่านี้จะกระตุ้นเด็กให้เกิดการรับรู้สิ่งที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์ด้วย ซึ่งผลที่ตามมาคือ การทำให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งอรนุช ลิ้มศิริ (2543 :

24) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงเนื่องจากได้รับประสบการณ์หรือการฝึกฝน และต้องมีการฝึกฝนซ้ำๆ เป็นระยะเวลาหนึ่ง ส่วนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดจากการบรรลุภาวะ ถือว่าเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ได้เกิดจากการฝึกหัดจึงไม่เรียกว่าเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ และ กุลยา ตันติผลาชีวะ (2545 : 19) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นผลจากประสบการณ์ ทั้งนี้ไม่รวมถึงภาวะและอาการที่ปรากฏชั่วคราว การเรียนรู้มิได้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่เกิดจากการได้รับประสบการณ์แล้วมีกระบวนการบูรณาการในสมอง ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบข้อมูลที่รับไปสู่การจำ ถ้าเด็กได้รับประสบการณ์นั้นมีการกระตุ้นและสนใจที่ดีจะทำให้การรับรู้ข้อมูลหรือประสบการณ์นั้นสร้างความงอกงามในความรู้อย่างยิ่งขึ้นและจำได้นาน หากข้อมูลใหม่ที่ได้รับมีความสัมพันธ์และเชื่อมต่อกับข้อมูลเก่าหรือ ประสบการณ์เดิมที่มีอยู่จะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ประสบการณ์เป็นสิ่งที่สร้างสรรค์การเรียนรู้ให้กับเด็กเป็นอย่างมากตามหลักสูตรการ ศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ได้กล่าวถึง ประสบการณ์ว่าประสบการณ์เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเกิดขึ้นในตัวเด็ก เพื่อพัฒนาเด็กทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยเฉพาะในระยะแรกเริ่มชีวิตหรือช่วงระยะปฐมวัยมีความสำคัญเป็น

พิเศษ เนื่องจากเป็นรากฐานของพัฒนาการก้าวต่อไปของชีวิต บุคคลแต่ละคน ตลอดจนเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดความสามารถ แรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ ใฝ่ดี และความกระตือรือร้น ในการพัฒนาตนเองของเด็ก ที่จะส่งผลต่อเนื่องจากช่วงวัย เด็กไปสู่วัยรุ่นและผู้ใหญ่ ประสบการณ์สำคัญจะเกี่ยวข้องกับการจัดสภาพแวดล้อมทุกด้านที่กระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้และมีความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ รอบตัวในวิถีชีวิตของเด็กและสังคมภายนอก อันจะส่งผลเป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้และสามารถพัฒนาต่อเนื่องไปสู่ระดับที่สูงขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547 ก : 14)

กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมหนึ่งใน 6 กิจกรรมที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 โดยให้หมายถึง กิจกรรมที่ช่วยเด็กให้แสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และจินตนาการ โดยใช้ศิลปะ เช่น การเขียนภาพ การปั้น การฉีก-ปะ การตัด-ปะ การพิมพ์ภาพ การร้อย การประดิษฐ์ หรือวิธีการอื่นที่เด็กได้คิดสร้างสรรค์และเหมาะสมกับพัฒนาการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547 ข : 58) ศิลปะสร้างสรรค์เป็นการสื่อสาร การถ่ายทอดของจินตนาการความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็กแต่ละคนที่บอกเรื่องราวเกี่ยวกับตนเองและสิ่งแวดล้อม แสดงออกโดยการถ่ายทอดออกมาผ่านสื่อผลงาน ซึ่งเป็นการสื่อสารความคิด ความรู้สึกต่างๆ ที่เด็กเห็นและรับรู้โดยการจินตนาการ การสังเกต การใช้ประสาทสัมผัสในการรับรู้จนเกิดความเข้าใจธรรมชาติ เด็กมีโอกาสนำความคิด ได้รับความเพิ่มพูน ได้แสดงออกอย่างอิสระมีสุนทรียภาพและเห็นคุณค่าความงามของศิลปะ (จิราภรณ์ ส่องแสง, 2549 : 45)

กิจกรรมเป็นศิลปะหนึ่งที่ได้นำมาใช้สำหรับเด็กปฐมวัย โดยมีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กด้านต่างๆ เพื่อให้เกิดการคิดริเริ่มสร้างสรรค์พัฒนาอารมณ์ และสังคม ซึ่งในรูปแบบนี้ กุลยา ตันติผลาชีวะ (2547) ได้นำมาพัฒนาเป็นรูปแบบศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ โดยจัดเป็นกิจกรรมของการแสดงออก ความรู้ ความคิด และจินตนาการ ซึ่งสามารถนำลักษณะของความงามและการได้

ระบายออกทางอารมณ์มาเป็นการเรียนรู้ที่สร้างความจำและความเข้าใจยิ่งขึ้น ศิลปะช่วยให้เด็กเชื่อมสาน และบูรณาการประสบการณ์ที่เด็กสามารถผสมผสานความรู้วิทยาศาสตร์ สังคม คณิตศาสตร์ ภาษาลงในศิลปะที่เด็กแสดงออกศิลปะเป็นกิจกรรมที่เด็กสัมผัสได้ สามารถระบายความคิด ความรู้ และสื่อบอกคนอื่นรู้ นอกจากนั้นศิลปะยังเป็นกิจกรรมที่ผลิตเพลินกระตุ้นการเรียนรู้ ซึ่งการนำมาใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ จำแนกได้เป็น 6 ลักษณะ ดังนี้ (กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2547 ข : 31-35)

1. ศิลปะย้ำ หมายถึง ย้ำการเรียนรู้ด้วยศิลปะ
2. ศิลปะถ่ายโยง หมายถึง ถ่ายทอดการเรียนรู้เป็นศิลปะ
3. ศิลปะปรับภาพ หมายถึง ปรับภาพการเรียนรู้เป็นงานศิลป์
4. ศิลปะเปลี่ยนแปลง หมายถึง เปลี่ยนสิ่งเรียนรู้ส่งงานศิลป์
5. ศิลปะบูรณาการ หมายถึง บูรณาการการเรียนรู้ที่สู่ศิลปะ
6. ศิลปะค้นหา หมายถึง ค้นหาความรู้จากศิลปะและผลงานวิจัยของกุลยา ตันติผลาชีวะได้ค้นพบว่า ศิลปะย้ำและศิลปะถ่ายโยงเป็นศิลปะที่เหมาะสมกับเด็กอายุ 3-5 ขวบ

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิธีการพัฒนาการรับรู้ของเด็กปฐมวัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว โดยใช้รูปแบบศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ประเภทศิลปะย้ำ และศิลปะถ่ายโยงในการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัยอายุ 5 ขวบ โดยให้ความหมายสิ่งแวดล้อมรอบตัว หมายถึง ธรรมชาติรอบตัวและสิ่งต่างๆ รอบตัวเด็กปฐมวัย ทั้งนี้ผลการวิจัยที่ได้รับจะเป็นแนวคิดส่วนหนึ่งของการนำนวัตกรรมมาพัฒนาการเรียนการสอนสำหรับเด็กปฐมวัยในการ บูรณาการระหว่างการจัดประสบการณ์การเรียนรู้กับกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัดรูปแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อการเรียนรู้

2. เพื่อเปรียบเทียบการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัดรูปแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อการเรียนรู้

3. เพื่อศึกษาการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวของเด็กปฐมวัยเป็นรายบุคคล

สมมติฐานการวิจัย

เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดรูปแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อการเรียนรู้มีการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กปฐมวัยหลังการทดลองดีกว่าก่อนการทดลอง

ขอบเขตการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ นักเรียนชาย-หญิง ที่มีอายุระหว่าง 5-6 ปี ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 โรงเรียนการกุศลวัดหนองแวง สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดขอนแก่น จำนวน 3 ห้องเรียน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นเด็กนักเรียนชาย-หญิง ที่มีอายุระหว่าง 5-6 ปี ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 โรงเรียนการกุศลวัดหนองแวง สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดขอนแก่น ซึ่งได้มาโดยการสุ่มกลุ่มด้วยการจับฉลาก 1 ห้องเรียน จากจำนวน 3 ห้องเรียน แล้วทดสอบเด็กในห้องเรียนที่สุ่มได้ โดยใช้แบบประเมินการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กปฐมวัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นแล้วจึงคัดเลือกเด็กที่มีคะแนนการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว 15 อันดับสุดท้ายกำหนดเป็นกลุ่มทดลอง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอความร่วมมือจากผู้บริหารโรงเรียนการกุศลวัดหนองแวง จังหวัดขอนแก่น ในการทำวิจัย

2. สุ่มเด็กนักเรียน ชาย-หญิง ชั้นอนุบาลปีที่ 3 อายุระหว่าง 5-6 ปีโรงเรียนการกุศลวัดหนองแวง สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดขอนแก่น โดยการจับฉลาก 1 ห้องเรียน จากจำนวน 3 ห้องเรียน และทดสอบการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก

ปฐมวัยโดยใช้แบบทดสอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เลือกเด็กนักเรียนที่มีคะแนนการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กปฐมวัยใน 15 อันดับสุดท้าย เป็นกลุ่มทดลอง

3. ดำเนินการทดลองระหว่างวันที่ 23 มิถุนายน 2551-วันที่ 22 สิงหาคม 2551 เป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน ได้แก่วัน อังคาร พุธ พฤหัสบดี วันละ 35 นาที เวลา 09.00 น.-09.35 น.รวมทั้งสิ้น 24 ครั้ง

4. ทดสอบเด็กกลุ่มทดลองก่อนการทดลองด้วยแบบทดสอบการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กปฐมวัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

5. ดำเนินการทดลองกับกลุ่มทดลอง

6. ทำการทดสอบเด็กกลุ่มทดลองด้วยแบบทดสอบการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กปฐมวัยชุดเดียวกันที่ได้สอบก่อนการทดลองอีกครั้ง

7. วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ และสรุปผลการทดลอง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. **ประชากร** คือ นักเรียนชาย-หญิง ที่มีอายุระหว่าง 5-6 ปี ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 โรงเรียนการกุศลวัดหนองแวง สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดขอนแก่น จำนวน 3 ห้องเรียน

2. **กลุ่มตัวอย่าง** เป็นเด็กนักเรียนชาย-หญิง ที่มีอายุระหว่าง 5-6 ปี ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 โรงเรียนการกุศลวัดหนองแวง สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดขอนแก่น ซึ่งได้มาโดยการจับฉลาก 1 ห้องเรียน จากจำนวน 3 ห้องเรียน แล้วคัดเลือกเด็กที่มีคะแนนการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว 15 อันดับสุดท้ายกำหนดเป็นกลุ่มทดลอง

เครื่องมือการวิจัย

1. แผนการจัดรูปแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อการเรียนรู้

2. แบบทดสอบการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กปฐมวัย

การสร้างแผนการจัดรูปแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อ การเรียนรู้

1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อการเรียนรู้จากคู่มือการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อ

การเรียนรู้ ของ รองศาสตราจารย์ ดร.กุลยา ตันติผลาชีวะ (2547)

2. ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

3. ศึกษาหลักสูตรและคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546

4. ศึกษาแผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาล 3 ของโรงเรียนการกุศลวัดหนองแวงสังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการการส่งเสริมการศึกษาเอกชน

5. กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546 เกี่ยวกับเรื่องธรรมชาติรอบตัว และสิ่งต่างๆ รอบตัว จำนวน 24 เรื่อง

6. ออกแบบแผนการจัดรูปแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อการเรียนรู้แต่ละสาระที่เลือกในแต่ละหัวข้อเรื่อง

การหาคุณภาพแผนการจัดรูปแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อการเรียนรู้

1. นำแผนการจัดรูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ คือ รศ.ดร.กุลยา ตันติผลาชีวะ สาขาวิชาการศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผู้พัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ก่อนนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ โดยเป็นอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยจำนวน 1 ท่าน และอาจารย์ผู้สอนในระดับการศึกษาปฐมวัยจำนวน 2 ท่าน ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป มีประสบการณ์สอนอย่างน้อย 5 ปี

2. นำแผนการจัดรูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำโดยใช้เกณฑ์ความเห็นตรงกัน 2 ใน 3 คน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้ปรับปรุงแก้ไขแผนการจัดรูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ที่มีผลต่อการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กปฐมวัย ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คน ดังนี้

2.1 ปรับกิจกรรมขั้นนำให้สอดคล้องกับเนื้อหาในขั้นดำเนินการจัดกิจกรรม

2.2 ปรับปรุงการใช้ภาษาในการเขียนแผนการจัดกิจกรรมรูปแบบศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ให้เป็นภาษาที่เป็นทางการมากขึ้น

2.3 ปรับปรุงมโนทัศน์ของแผนการสอนให้ชัดเจนและเข้าใจง่าย

2.4 เขียนสื่อที่ต้องใช้ในการทำกิจกรรมให้ครบทุกแผน

3. นำแผนการจัดรูปแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อการเรียนรู้ไปทดลองใช้ กับเด็กปฐมวัยชั้นอนุบาลปีที่ 3 อายุ 5-6 ปี ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 15 คน เป็นเวลา 1 สัปดาห์ เพื่อศึกษาความเหมาะสมและความชัดเจนของขั้นตอนการจัดกิจกรรมในสภาพจริง และนำมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ขึ้นในการกระบวนการเรียนการสอนพบว่า

1. สื่อที่ใช้ประกอบการเรียนการสอน เช่น สื่อของจริง สื่อจำลอง และบัตรภาพ ทำให้เด็กให้ความสนใจในการทำกิจกรรมและเกิดการเรียนรู้อย่างสนุกสนาน

2. กำหนดเวลาในการทำกิจกรรมคือ 25 นาที ไม่เหมาะสมกับกิจกรรมที่กำหนดไว้ จึงเพิ่มเวลาจาก 25 นาที เป็น 35 นาที

3. เด็กไม่คุ้นเคยกับการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เมื่อนำแผนการสอนที่让孩子ทำงานแบบกลุ่มเด็กจึงสับสนยังไม่สามารถแบ่งกลุ่มกันเองได้ ผู้วิจัยจึงจัดลำดับแผนการสอนใหม่เริ่มจากให้เด็กได้ทำกิจกรรมแบบเดี่ยวก่อน แล้วจึงให้เด็กเรียนกิจกรรมแบบกลุ่มเพื่อให้เด็กค่อยๆ ปรับตัว และเรียนรู้กระบวนการเรียนแบบกลุ่ม

การสร้างแบบทดสอบการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กปฐมวัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบทดสอบวัดการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กปฐมวัย มีลำดับขั้นตอนในการสร้างดังนี้ ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้และเครื่องมือวัดการรับรู้

2. ศึกษาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ของกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้เรื่องธรรมชาติรอบตัวและสิ่งต่างๆ รอบตัวเด็ก

3. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัย มาสร้างเป็นแบบทดสอบรายข้อสำหรับวัดการรับรู้ สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กปฐมวัย ทั้งนี้ให้สอดคล้องกับ จุดประสงค์ของแผนการจัดกิจกรรม และรูปภาพที่ใช้ในการ สอบเป็นภาพเหมือนจริง ลักษณะของข้อสอบประกอบด้วย คำถาม และตัวเลือก 3 ตัวเลือก จำนวน 1 ฉบับ 40 ข้อ ดังนี้

1.1 ด้านความรู้ จำนวน 10 ข้อ

1.2 ด้านความเข้าใจ จำนวน 10 ข้อ

ตอนที่ 2 ด้านสิ่งต่างๆ รอบตัวเด็ก

2.1 ด้านความรู้ จำนวน 10 ข้อ

2.2 ด้านความเข้าใจ จำนวน 10 ข้อ

เกณฑ์การให้คะแนน

1. ข้อที่กากบาท (X) ถูกต้องให้ 1 คะแนน

2. ข้อที่กากบาท (X) ผิด หรือไม่ได้กากบาท (X) หรือ กากบาท (X) เกินกว่า 1 ภาพ ให้ 0 คะแนน

3. สร้างคู่มือประกอบคำแนะนำในการใช้แบบทดสอบ การรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กปฐมวัย

การหาคุณภาพของแบบทดสอบการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว เด็กปฐมวัย

1. นำแบบทดสอบการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก ปฐมวัยไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาปฐมวัย จำนวน 3 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบเพื่อหาความเที่ยงตรงตามเนื้อหาและ สอดคล้องกับจุดประสงค์

2. หาความเที่ยงตรงของแบบทดสอบ โดยนำ แบบประเมินการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กปฐมวัยไปให้ ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ลงความเห็นและให้คะแนน ดังนี้

+1 หมายถึง เมื่อผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าสอดคล้อง

0 หมายถึง เมื่อผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าไม่แน่ใจ

-1 หมายถึง เมื่อผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าไม่สอดคล้อง แล้วนำคะแนนที่ได้หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างจุด ประสงค์กับพฤติกรรม IOC เท่ากับ .50 ขึ้นไป จึงถือว่าใช้ได้ (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2543: 117) ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างจุดประสงค์กับพฤติกรรม IOC เท่ากับ 0.67 - 1.00

3. ปรับปรุงแก้ไขแบบทดสอบตามคำแนะนำของ ผู้เชี่ยวชาญที่มีความเห็นสอดคล้องกัน โดยใช้เกณฑ์พิจารณา จากผู้เชี่ยวชาญ 2 ใน 3 ท่าน พบว่าผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับ แบบทดสอบทั้งหมด โดยให้มีการแก้ไขดังนี้

3.1 ปรับปรุงภาพประกอบให้ขนาดใหญ่ชัดเจน และสอดคล้องกับความเป็นจริง

3.2 ปรับปรุงการใช้ภาษาในการใช้คำถามให้มีความชัดเจนและเข้าใจง่าย

3.3 เพิ่มเติมคำตอบให้ครอบคลุมคำตอบของเด็กแล้วนำไปทดลองใช้ กับเด็กอายุ 5-6 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 3 โรงเรียนการกุศลวัดหนองแขว จังหวัดขอนแก่น ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาคุณภาพของแบบทดสอบการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบ ตัวเด็กปฐมวัย

4. นำแบบทดสอบการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก ปฐมวัยที่ผ่านการมาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ คือ

0 คะแนน หมายถึง เด็กตอบผิดหรือไม่ตอบ ทำเครื่องหมายผิด หรือตอบมากกว่า 1 คำตอบ

1 คะแนน หมายถึง เด็กตอบได้ถูกแล้ว วิเคราะห์รายข้อและคะแนนทั้งฉบับเพื่อหาค่าความยากง่าย ค่าอำนาจจำแนก โดยใช้สัดส่วนเป็น 25% ของนักเรียน ปฐมวัย (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2543 : 130) แบบทดสอบการรับรู้ สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กปฐมวัยจำนวน 40 ข้อ แต่ละข้อมีค่า ความยากง่าย ระหว่าง 0.03 - 0.97 ซึ่งข้อสอบบางข้อไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จึงเลือกข้อคำถามที่มีค่าความยากง่าย อยู่ระหว่าง 0.33 - 0.60 และค่าอำนาจจำแนก 0.37-0.75 ดังนั้นแบบ ทดสอบการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กปฐมวัย ที่มีค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนกที่เหมาะสมสำหรับ ใช้ในการทดลอง 24 ข้อ โดยคงเหลือด้านละ 6 ข้อ

5. นำแบบทดสอบการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก ปฐมวัย ไปหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตร KR20 คูเดอร์ - ริชาร์ดสัน (Kuder-richardson) (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2543: 130) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินการรับรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวเด็กปฐมวัยทั้งฉบับ 0.86

6. นำแบบประเมินการรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก ปฐมวัยไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi Experimental research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองโดยอาศัยการทดลองกลุ่มเดียว วัดผลก่อนและหลังการทดลอง (One - group pretest-posttest design) (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538: 249)

การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

1. สถิติพื้นฐาน
 - 1.1 คะแนนเฉลี่ย
 - 1.2 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. สถิติทดสอบสมมติฐาน

เปรียบเทียบการรับรู้สิ่งแวดลอมรอบตัวเด็กปฐมวัย ก่อน และหลังการจัดรูปแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อการเรียนรู้ โดยใช้ t-test (Dependent samples)

ผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัยมีดังนี้

จากการวิจัย พบว่า ภายหลังการจัดรูปแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อการเรียนรู้ เด็กปฐมวัยมีการรับรู้สิ่งแวดลอมรอบตัวเด็กปฐมวัยในแต่ละด้าน และโดยรวมสูงขึ้นในระดับดีมาก และแตกต่างจากก่อน การทดลองอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้อง กับสมมติฐานของการวิจัยครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่าการจัดรูปแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อการเรียนรู้ สามารถส่งเสริมการรับรู้สิ่งแวดลอมรอบตัวเด็กปฐมวัยให้สูงขึ้นได้ ซึ่งจะจำแนกประเด็นอภิปรายดังนี้

1. การรับรู้สิ่งแวดลอมรอบตัวเด็กปฐมวัย ที่ได้รับการจัดรูปแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อการเรียนรู้ในภาพรวมเมื่อพิจารณาผลการวิจัยพบว่า ก่อนการทดลองเด็กปฐมวัยมีการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดลอมรอบตัวอยู่ในระดับ พอใช้ หลังจากการจัดกิจกรรมเด็กมีการรับรู้สิ่งแวดลอมรอบตัวในระดับดีมาก และแตกต่างจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่ากิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้สามารถพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กได้ เหตุผลคือ

กิจกรรมศิลปะให้ประสบการณ์ตรงผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 โดยผู้เรียนได้ลงมือทำจริง ได้จับต้อง รูปคล่า ลึ้มรส ดมกลิ่น จากสภาพความเป็นจริง เป็นสื่อที่ดีที่สุดสำหรับการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย และหากสามารถจัดประสบการณ์ตรงได้ก็ควรทำ แต่ถ้าไม่สามารถทำได้ก็ให้จัดประสบการณ์ที่รองลงไป ขึ้นอยู่กับลักษณะเนื้อหา ความยากง่ายและวัยของผู้เรียน (กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2545 : 23) ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของกิจกรรมศิลปะ เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้เกิดเกิดการจำ จากการทำซ้ำ เป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับ ดิวอี้ (Dewey) ที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการกระทำ "Learning by doing" ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ (Experience) และเรียนรู้จากการคิด การลงมือกระทำ และการแก้ปัญหาด้วยตนเอง (Stumps, 1994 : 383-400 and Dewey, 1963 : 25 - 50, อ้างถึงใน ทิศนา แชมมณี, 2548 : 27) พิอาเจท์ (Piaget) ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็กจากการสัมผัสสัมผัส ตามขั้นพัฒนาการของพิอาเจท์กำหนดว่าในช่วง 2 ขวบแรกเป็นช่วงของการพัฒนาทางพุทธิปัญญาจากการสัมผัสเรียกว่า Sensorimotor stage การเรียนรู้ในช่วงปฐมวัยนี้เป็นการเรียนรู้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรมซึ่งจะพัฒนาไปสู่การเรียนรู้แบบนามธรรมมากขึ้น (กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2551 : 19) เช่น หน่วยการเรียนรู้การสอนเรื่องต้นไม้ หลังจากที่เด็กสังเกตต้นตะขบแล้ว ผู้วิจัยให้เด็กสังเกตบริเวณสนามหน้าโรงเรียน แล้วให้เด็กเก็บต้นไม้เล็กๆ ตามสนามหญ้าที่เป็นวัชพืชมาทั้งต้นและให้รากติดมาด้วย กระตุ้นเด็กด้วยสื่อของจริง และให้เด็กปะติดต้นไม้ของจริงลงในกระดาษ และชี้ส่วนประกอบของต้นไม้ของจริง โดยใช้รูปภาพ ใบ ดอก ผล ลำต้น ราก ที่ครูเตรียมไว้ให้ ให้ถูกต้อง และถ้าส่วนประกอบใดที่ต้นไม้ของจริงเด็กไม่มี ก็ให้เด็กปะติดหรือต่อเติมให้สมบูรณ์ตามที่เด็กได้สังเกตต้นไม้ของจริงมาแล้ว ในการเรียนการสอนครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เตรียมสื่อการเรียนการสอนให้เด็กครบทุกคน และออกแบบกิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก ให้เด็กได้มีโอกาสสัมผัส ปฏิบัติ ทดลอง และคิดแก้ปัญหาเกี่ยวกับการรับรู้สิ่งต่างๆ รอบตัว (กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2547ก : 13) กุลยา ตันติผลาชีวะ (2547 ข : 32) กล่าวว่า ศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมของการแสดงออกความรู้สึก ความคิด และจินตนาการ ซึ่งสามารถนำลักษณะของ

ความงามและการได้ระบายทางอารมณ์มาเป็นสื่อการเรียนรู้ที่สร้างให้เกิดความจำ และความเข้าใจดียิ่งขึ้น และขั้นตอนสุดท้ายในการสอนของผู้วิจัยคือ การสรุปสาระที่เรียน ผู้วิจัยใช้การถามให้เด็กทบทวนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน โดยให้เด็กอธิบายงานศิลปะที่เด็กได้ทำ เป็นการพัฒนาความคิดและการเรียนรู้ และสร้างเสริมความจำของเด็ก กุลยา ตันติผลาชีวะ (2547ก : 34) กล่าวว่า การจำมีความสำคัญยิ่งต่อการเรียนรู้ เพราะการเรียนรู้ที่ดีเกิดจากผู้นั้นมีการสะสมความรู้สำหรับเป็นรากฐานความคิดและพัฒนาความองอาจของปัญญาไว้มากพอ แล้วสามารถนำมาเชื่อมโยงกันได้ คนที่มีหน่วยความรู้เก็บไว้เป็นความจำมาก โอกาสเป็นคนคิดเก่ง คิดเร็ว คิดกว้างไกล มากกว่าคนไม่มีหน่วยความรู้เก็บไว้เลย ซึ่งเด็กได้เรียนรู้จากการทำงานศิลปะ

ส่วนศิลปะถ่ายโยง เป็นศิลปะที่เริ่มต้นจากการทำนาไปสู่การเรียนรู้ซึ่งทำให้เด็กได้สังเกตด้วยตนเองอย่างตั้งใจ แล้วพยายามถ่ายโยงเป็นงานศิลปะ จิราภรณ์ ส่องแสง (2549 : 45) กล่าวว่า ศิลปะสำหรับเด็กหมายถึง การแสดงออกการสื่อสาร การถ่ายทอดของจิตนาการความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็กแต่ละคนที่บอกเรื่องราวเกี่ยวกับตนเองและสิ่งแวดล้อม แสดงออกโดยการถ่ายทอดออกมาผ่านสื่อผลงาน ซึ่งเป็นการสื่อสารความคิด ความรู้สึกต่างๆ ที่เด็กเห็นและรับรู้โดยการจินตนาการ การสังเกต การใช้ประสาทสัมผัสในการรับรู้ จนเกิดความเข้าใจธรรมชาติ เด็กมีโอกาพัฒนาความคิด ได้รับความเพิ่มพูน ได้แสดงออกอย่างอิสระ มีสุนทรียภาพและเห็นคุณค่าความงามของศิลปะ ยาวพา เดชะคุปต์ (2542 : 107) กล่าวว่า ศิลปะเป็นแนวทางช่วยให้เด็กได้แสดงความสามารถ และความรู้สึกนึกคิดของตนเองออกมาในรูปของภาพหรือสิ่งของ เด็กให้ศิลปะเป็นสื่ออธิบายสิ่งที่เขาทำ เห็น รู้สึก และคิดออกมาเป็นผลงาน การจัดประสบการณ์ศิลปะเด็กมีโอกาได้ค้นคว้า ทดลอง และสื่อสารความคิด ความรู้สึกของตนให้ผู้อื่นและโลกที่อยู่รอบตัวเขาเข้าใจได้ และมีโอกาพัฒนาความคิด จินตนาการ

นอกจากมนทัศน์ของศิลปะเพื่อการเรียนรู้แล้ว กระบวนการจัดการเรียนการสอนตามรูปที่กำหนดในการวิจัยมีขั้นตอนที่สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ ดังนี้

ขั้นที่ 1 กระตุ้นการเรียนรู้ ผู้วิจัยกระตุ้นการเรียนรู้

ด้วยการพาเด็กศึกษานอกสถานที่ คือ บริเวณสนามหน้าโรงเรียน ซึ่งเป็นการใช้สื่อการเรียนรู้ของจริง ผู้วิจัยพาเด็กสังเกตต้นตะขบ เก่งมากคะต้นไม้ต้นนี้มีชื่อว่าต้นตะขบและถามเด็กๆ ว่า ใครรู้จักต้นไม้ต้นนี้น้ำค้างคะ... เด็กๆ ตอบว่าต้นตะขบ และผู้วิจัยถามเด็กอีกว่า แล้วเด็กๆ ทราบไหมว่าส่วนประกอบของต้นไม้มีอะไรบ้าง...เด็กๆ แต่ละคนช่วยกันตอบ ส่วนประกอบของต้นไม้ตามที่ได้สังเกตต้นตะขบของจริง เด็กบางคนตอบใบสีเขียว เด็กบางคนตอบลูกสีแดงกับสีเขียว ค่ะ จากการตอบคำถามของเด็กพบว่า เด็กกระตือรือร้นในการตอบคำถาม จากการสังเกตสื่อของจริง เด็กมีความรู้ความเข้าใจได้มากขึ้น สามารถสื่อสารและอธิบายรายละเอียดเพิ่มเติมได้มากขึ้น เกิดการเรียนรู้และค้นพบด้วยตนเอง เป็นการกระตุ้นการเรียนรู้ของเด็กและทำให้เด็กเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น (สมบุญ สวงนญาติ, 2534 : 46-48)

ขั้นที่ 2 กรองสู่มนทัศน์ การสอนเด็กปฐมวัยมิใช่การ

บอกเด็กให้ทำตามคำสั่งครู หรือทำกิจกรรมตามที่ครูกำหนด แต่การสอนเด็กปฐมวัย คือ การแนะแนวและอำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ครูจัดสิ่งแวดล้อมจะเป็นตัวกระตุ้นให้เด็กเกิดการอยากเรียนรู้ นอกจากนี้ครูต้องมีอุปกรณ์และกิจกรรมที่ทำหาย โดยครูสังเกตเด็กอย่างเข้าใจและกระตุ้นให้เด็กคิด พร้อมเสริมสิ่งทำหายที่จะทำให้เด็กเกิดการคิดก้าวไกลด้วย เด็กได้ทำกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งแบบเดี่ยวและแบบกลุ่ม ทำให้เด็กได้เรียนรู้ หาคำตอบด้วยตัวเอง และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนด้วย ครูและเพื่อนร่วมชั้น มีผลต่อการเรียนรู้ของเด็กมาก จอนห์นสัน และจอห์นสัน (Johnson and Johnson, 1994 : 31-32) กล่าวว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน มี 3 ลักษณะคือ 1 ลักษณะแข่งขันกัน ผู้เรียนแต่ละคนจะพยายามเรียนให้ได้ดีกว่าคนอื่น เพื่อให้ได้คะแนนดี ได้รับการยกย่องหรือได้ตอบแทนในลักษณะต่างๆ 2 ลักษณะต่างคนต่างเรียน แต่ละคนต่างรับผิดชอบดูแลตนเองให้เกิดการเรียนรู้ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับผู้อื่น และ 3 ลักษณะร่วมมือกันหรือช่วยเหลือกันในการเรียนรู้ คือ แต่ละคนต่างรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเองในขณะเดียวกันก็ต้องช่วยให้สมาชิกคนอื่นเรียนรู้ด้วย

เราควรให้โอกาสผู้เรียนได้เรียนรู้ทั้ง 3 ลักษณะ โดยรู้จักใช้ลักษณะการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ ทั้งนี้เพราะในชีวิตประจำวัน ผู้เรียนต้องเผชิญสถานการณ์ที่มีทั้ง 3 ลักษณะ เช่น หน่วยการเรียนรู้การสอนเรื่องผัก ให้เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับผักกินใบ กินดอก กินผล และกินราก ผู้วิจัยให้เด็กเรียนรู้แบบเดียว คือให้เด็กแต่ละคนออกมาหยิบผักที่เด็กชอบคนละ 1 ชนิด และให้เด็กออกมาหน้าชั้นบอกเพื่อนว่าผักที่ตนชอบชื่อผักอะไร และเป็นผักกินใบ กินดอก กินผล หรือกินราก ถ้าผักชนิดใดที่เด็กไม่รู้จักชื่อสามารถถามครูได้ และหลังจากนั้นให้เด็กเรียนรู้แบบกลุ่มโดยการ ให้เด็กแบ่งกลุ่มกันเองตามลักษณะการกิน เด็กจะใช้วิธีการสังเกตก่อนว่าผักของตนมีลักษณะเหมือนกับเพื่อนคนไหนแล้วจึงไปรวมกลุ่มกับเพื่อน เด็กจะมีวิธีการแก้ปัญหา หากคำตอบด้วยตนเอง มีการปฏิบัติสัมพันธ์กับเพื่อนด้วยการพูดคุย ซักถาม หลังจากที่ได้เรียนรู้ผ่านสื่อ และลงมือปฏิบัติจริงแล้ว ผู้วิจัยได้ให้เด็กนำความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เรียนด้วยการทำงานศิลปะในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อการเรียนรู้ 2 รูปแบบ คือ ศิลปะย่ำ และศิลปะถ่ายโยง ในการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมรอบตัวของเด็กปฐมวัย

ขั้นที่ 3 นำสู่งานศิลปะ กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้สำรวจค้นพบและได้ทดลองกับสื่ออุปกรณ์ทางศิลปะสร้าง สรรค์ ซึ่งช่วยให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของทางพื้นฐานวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์จากการสังเกต และการประเมินภาพ การจัดกิจกรรมศิลปะควรแนะนำ หรือบอกเด็กเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ให้โอกาสแก่เด็กในการทำงานตามความพอใจและเป็นอิสระ กุลยา ตันติผลาชีวะ (2547 ก :189) กล่าวว่า ในขณะที่ทำกิจกรรมผู้วิจัยให้อิสระเด็กในการทำกิจกรรมและให้เด็กได้เลือกใช้อุปกรณ์ในการทำงานศิลปะตามความพอใจ เช่น หน่วยการเรียนรู้การสอนเรื่องรถไฟ ผู้วิจัยเตรียมให้เด็กแต่ละกลุ่ม เช่น กาว กรรไกร กระดาษสี กระดาษ สีเทียน สติ๊กเกอร์ รูปดาว ก้านไม้ขีด กล่องไม้ขีด ผู้วิจัยให้เด็กแต่ละกลุ่มประดิษฐ์รถไฟ เด็กสามารถเลือกใช้อุปกรณ์ในการทำงานศิลปะได้อย่างอิสระ ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้การใช้สื่อให้

เหมาะสมกับงานศิลปะที่จะทำ โดยที่เด็กสังเกตจากแบบจำลองรถไฟ ก่อนที่จะประดิษฐ์รถไฟ เด็กแต่ละกลุ่มทำการตกลงกันว่าใครจะเป็นหัวรถจักร (หัวรถไฟ) และใครจะเป็นตู้ขบวน จากนั้นก็ตกแต่งรถไฟตามแบบจำลองและตกแต่งเพิ่มเติมตามจินตนาการ เด็กๆ ช่วยกันเอาก้านไม้ขีดไฟมาทำเป็นรางรถไฟ นำกล่องไม้ขีดมาตกแต่งเป็นขบวนรถไฟ บางคนตกแต่งด้วยกระดาษสี บางคนใช้สีเทียนวาดเป็นหน้าต่าง บางคนนำสติ๊กเกอร์รูปดาวมาตกแต่ง จากการทำกิจกรรมศิลปะนี้มีผลทำให้เด็กช่างสังเกตและเกิดการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ ช่วยให้เด็กได้เรียนรู้อย่างมีความสุข

ขั้นที่ 4 สรุปสาระที่เรียน เป็นขั้นสุดท้ายของการเรียนรู้ที่เด็กจะสรุปสิ่งที่เรียนรู้ตามจุดประสงค์ของการเรียนการสอน ครูอาจใช้การถามให้เด็กทบทวนความรู้ความเข้าใจ หรืออภิปรายผลงานศิลปะที่เด็กทำ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของคมขวัญ อ่อนมิ่งพราว (2547) กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความสามารถและความรู้สึกนึกคิดของตนเองออกมา เปิดโอกาสได้สำรวจทดลอง และแสดงความคิดเห็น เด็กสามารถถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ และความคิดจินตนาการที่ตนเองรู้สึกมาเป็นงานศิลปะ ผู้วิจัยให้เด็กให้เด็กสรุปสาระที่เรียนทั้งแบบเดี่ยว และแบบกลุ่ม และนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน ได้แสดงความคิดเห็นและสนทนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน เช่น หน่วยการเรียนรู้การสอนเรื่องสัตว์บก สรุปสาระที่เรียนโดยให้เด็กแต่ละกลุ่มจัดสวนสัตว์ในกระบอกทรายให้สวยงาม จากผลงานของเด็กพบว่าเด็กสามารถแยกสัตว์ตามลักษณะที่อยู่อาศัยได้ คือ สัตว์เลี้ยงและสัตว์ป่า เด็กบางกลุ่มจัดสวนสัตว์โดยใช้รั้วล้อมสัตว์ป่าแล้วให้สัตว์เลี้ยงอยู่นอกรั้ว บางกลุ่มจัดสวนสัตว์โดยให้สัตว์เลี้ยงอยู่ในรั้วแล้วให้สัตว์ป่าอยู่นอกรั้ว แสดงให้เห็นว่าเด็กจะใช้ประสบการณ์เดิมของตนและแสดงความคิดเห็นของแต่ละคนเกี่ยวกับสัตว์บก แล้วแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในกลุ่มไปในทิศทางเดียวกัน และเกิดเป็นมโนทัศน์ร่วมกัน

2. การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว จำแนกรายด้านพบว่าแต่ละด้านมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

ทางสถิติระดับ .01 และอยู่ในระดับดีมาก ซึ่งจำแนกอภิปรายดังนี้

2.1 ความรู้ความเข้าใจธรรมชาติรอบตัว พบว่าที่ได้รับการจัดรูปแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อการเรียนรู้ เมื่อพิจารณาผลการวิจัย ก่อนการทดลองเด็กปฐมวัยมีการรับรู้เกี่ยวกับธรรมชาติรอบตัวที่อยู่ในระดับ พอใช้ หลังจากการจัดกิจกรรมเด็กมีการรับรู้ธรรมชาติรอบตัวเด็กในระดับดี การรับรู้เกี่ยวกับธรรมชาติรอบตัวมีการเพิ่มขึ้นเพียงระดับเดียว เนื่องจากเด็กมีความคุ้นเคยกับธรรมชาติรอบตัวอยู่แล้ว ธรรมชาติรอบตัวเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเด็กและน่าสนใจ กระทรวงศึกษาธิการให้แนวทางในการเรียนรู้ธรรมชาติรอบตัวของเด็กปฐมวัย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547 : 25-26) ว่าเด็กควรจะได้รู้จักสิ่งมีชีวิตที่เป็นต้นไม้ ดอกไม้ สัตว์รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงของโลกที่แวดล้อมเด็กตามธรรมชาติ เช่น ฤดูกาล กลางวัน กลางคืน ฯลฯ ซึ่งในการวิจัยนี้เป็นเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องพืช และสัตว์ ในการเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติรอบตัว ผู้วิจัยเน้นใช้เฉพาะศิลปะเพื่อการเรียนรู้รูปแบบศิลปะจะเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติรอบตัวให้สูงขึ้น กุลยา ตันติผลชีวะ (2547ข : 35) กล่าวว่า ศิลปะเป็นกิจกรรมที่เพลิดเพลินที่กระตุ้นการเรียนรู้ การเรียนรู้ไม่ใช่การท่องจำ แต่การจำเป็นรากฐานของการเรียนรู้ การจำทำให้คนเกิดวิธีสร้างความจำ มีหลายวิธีโดยเฉพาะที่ใช้กันมากคือท่องจำ เขียนซ้ำหลายๆ จบ ซึ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความจำระยะสั้น การเข้าใจจะทำให้เกิดความจำระยะยาวส่วนหนึ่งซึ่งถ้าเสริมซ้ำจะทำให้เกิดความจำระยะยาวมีเพิ่มมากขึ้น ศิลปะย่ำ คือ การนำศิลปะมาใช้ในการเรียนรู้เป็นวิธีที่ง่ายที่สุด ครูสามารถจัดเป็นกิจกรรมขณะเรียนหรือเป็นการบ้าน ด้วยการให้ระบายสีลงในรูปภาพที่เรียน ศิลปะย่ำนี้ใช้เพื่อสร้างเสริมการจำจากความประทับใจขณะทำศิลปะ เช่น หน่วยการเรียนรู้การสอนเรื่องสัตว์บก หลังจากที่ได้ผู้วิจัยกระตุ้นการเรียนรู้ของเด็กโดยการนำแบบจำลองสัตว์ต่างๆ ให้เด็กดูพร้อมเล่าเรื่องสั้นประกอบ และนำสู่มโนทัศน์โดยการกระตุ้นให้เด็กสะท้อนความคิดด้วยการพาเด็กเล่นเกม โดยมีถุงผ้าที่ใส่สัตว์จำลองสัตว์บก ทั้งสัตว์ป่าและสัตว์เลี้ยง ให้เด็กคนละหนึ่งถุง และครูให้เด็กเปิดถุงผ้าพร้อมกันดูว่าสัตว์ในถุง

เป็นสัตว์บกหรือสัตว์เลี้ยงแล้วให้เด็กจับกลุ่มตามประเภทของสัตว์ แล้วก็เข้าสู่การพัฒนาด้วยกิจกรรมศิลปะย่ำ โดยให้เด็กแต่ละกลุ่มจัดสวนสัตว์ในการระบายให้สวยงามและมีสัตว์ที่หลากหลายให้เด็กเลือก เช่น วัวจำลอง ต้นไม้จำลอง ดอกไม้จำลอง ก้อนหิน มาทำเป็นผลงานศิลปะ โดยมีข้อตกลงในการทำงานครั้งนี้คือให้เด็กแต่ละกลุ่มช่วยกันจัดสวนสัตว์แยกตามประเภทของสัตว์ เด็กบางกลุ่มจัดสวนสัตว์โดยใช้วัวล้อมสัตว์ป่าแล้วให้สัตว์เลี้ยงอยู่นอกรั้ว บางกลุ่มจัดสวนสัตว์โดยให้สัตว์เลี้ยงอยู่ในรั้วแล้วให้สัตว์ป่าอยู่นอกรั้ว แสดงให้เห็นว่าเด็กมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสัตว์บกมากขึ้น สิริอวิชชาวุธ และคณะผู้เขียน (2550 : 139) กล่าวว่า การเรียนซ้ำ (Relearning) เป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้เราทราบว่า สิ่งที่เราเคยเรียนมาแล้วในอดีต ยังมีความจำหลงเหลืออยู่ เช่น สิ่งที่เราเรียนบางอย่างที่เราไม่ทราบว่าเราจำได้ ถ้ากลับมาเรียนซ้ำอีกครั้งหนึ่ง ปรากฏว่าจะใช้เวลาที่เรียนน้อยกว่าเวลาที่ใช้ในการเรียนครั้งแรก ถ้ามีความจำหลงเหลืออยู่มากเราจะประหยัดเวลาหรือจำนวนครั้งในการเรียนมากขึ้น

2.2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ รอบตัว

เมื่อพิจารณาผลการวิจัย ก่อนการทดลองเด็กปฐมวัยมีการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ รอบตัวอยู่ในระดับ พอใช้ หลังจากการจัดกิจกรรมเด็กมีการรับรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวเด็กในระดับดีมาก การรับรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวเด็กเพิ่มขึ้นสองระดับ เนื่องจากก่อนการทดลองเด็กไม่มีความคุ้นเคยกับสิ่งต่างๆ รอบตัวมากนัก เนื่องจากเด็กไม่เคยมีประสบการณ์ หรือไม่เคยพบเห็นสิ่งนั้นมาก่อน เช่น เด็กส่วนใหญ่ไม่รู้จักปิ่นโต เพราะปัจจุบันพฤติกรรมการใช้ภาชนะในการใส่อาหารเปลี่ยนไป จากเดิมที่ใช้ปิ่นโตเป็นการใช้ถุงพลาสติก กล่องโฟม เด็กจึงไม่เคยมีประสบการณ์ในเรื่องปิ่นโต ซึ่งในการเรียนครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำกิจกรรมศิลปะเพื่อการเรียนรู้แบบศิลปะถ่ายโยงเพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจของเด็กปฐมวัยด้านสิ่งต่างๆ รอบตัว ลักษณะของศิลปะถ่ายโยง กุลยา ตันติผลชีวะ (2547ข : 35) กล่าวว่า ศิลปะถ่ายโยงเป็นงานศิลปะหนึ่งที่ใช้ เพื่อให้เด็ก “ถ่ายทอดการเรียนรู้เป็นศิลปะ” เป็นวิธีเรียนที่ให้เกิดนำข้อความรู้ที่เป็นสิ่งที่ตนเรียน มาทำความเข้าใจใช้ความรู้และความคิดแล้วถ่ายโยงเป็นงานศิลปะ โดยการวาด การปั้น หรือ

ผลิตเป็นภาพเหมือน เช่น หน่วยการเรียนรู้การสอนเรื่อง รอยนต์ เพื่อให้เด็กมีส่วนประกอบของรอยนต์ โดยครูมีภาพ โครงสร้างรูปรอยนต์ให้เด็กต่อเติมส่วนประกอบของรอยนต์ ตามที่เด็กเคยเห็นมาก่อน จากผลงานของเด็กก่อนการเรียน การสอน จะเห็นว่าเด็กจะต่อเติมส่วนประกอบของรอยนต์ เพียงส่วนประกอบใหญ่ๆ ที่เห็นจากภายนอก เช่น ล้อรถ ประตู หน้าต่าง แต่หลังจากที่เด็กได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเด็กสามารถต่อเติมส่วนประกอบของรอยนต์ โดยให้รายละเอียดได้มากขึ้น เช่น ไฟท้าย ไฟหน้า ที่ปัดน้ำฝน และยังมิเด็กอีกหลายคนต่อเติมส่วนประกอบภายในของ รอยนต์ได้อีกด้วย เช่น พวงมาลัย เกียร์รอยนต์ ที่นั่ง แสดง ให้เห็นว่า เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยการถ่ายโยงจากการที่เด็กได้ สังเกต ได้สัมผัส จากสื่อของจริง หรือแบบจำลอง แล้วถ่าย โยงความรู้ที่ได้ผ่านงานศิลปะโดยการวาดภาพ ทำให้เด็กรู้จัก ส่วนประกอบของรอยนต์ได้มากขึ้น (กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2547ก : 97) สื่อการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นวัสดุ อุปกรณ์ เทคโนโลยี หรือเทคนิคการสอนของครู เป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริม การเรียนรู้ของเด็ก ทำให้เด็กเข้าใจสิ่งที่เรียนมากขึ้น สามารถ ถ่ายโยงความคิดความเข้าใจจากการรับรู้ทางสายตา ได้ สัมผัส ร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและครูสื่อการเรียนรู้ จะมีประโยชน์และมีประสิทธิภาพมากขึ้นเมื่อสื่อการเรียนรู้ นั้นนำมาใช้อย่างมีความหมายมีจุดประสงค์ ตรงกับความ ต้องการการเรียนรู้ของเด็ก เด็กถ่ายทอดสื่อไปสู่สัญลักษณ์ที่มีความหมายสำหรับเด็ก สื่อเป็นแกนของการเรียนรู้ที่ดีที่สุด สำหรับเด็กปฐมวัย

การจัดกิจกรรมศิลปะสามารถสร้างการเรียนรู้ได้ถ้าครู นำมาเลือกใช้ได้อย่างเหมาะสม ทั้งที่ ทำให้เด็กเรียนรู้และยัง ได้พัฒนาสมองด้วย

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

เด็กปฐมวัยที่ผ่านกิจกรรมศิลปะเพื่อการเรียนรู้แบบ ศิลปะย่ำ และแบบศิลปะถ่ายโยงแล้ว มีการรับรู้สิ่งแวดล้อม รอบตัวโดยรวม และจำแนกรายด้านมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้น อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติระดับ.01 และอยู่ในระดับดีมาก

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. สื่อที่ดีที่สุดสำหรับเด็กปฐมวัย คือ สื่อของจริง เพราะจะทำให้เด็กเกิดความเข้าใจง่ายและเห็นจริง เช่น ต้นไม้ ดอกไม้ ผัก ผลไม้ สิ่งของเครื่องใช้รอบตัวเด็ก เช่น หม้อ จาน ปิ่นโต สื่อเหล่านี้เป็นสิ่งที่หาได้ง่าย และอยู่แวดล้อมรอบตัว เด็ก หรือแบบจำลองเหมือนของจริง รูปภาพ เพราะเด็ก ปฐมวัยจะเรียนรู้จากสิ่งที่เห็นรูปธรรมได้ดีที่สุด สื่อการสอน จะช่วยกระตุ้นการเรียนรู้ของเด็กให้เกิดความสนใจในการ เรียน และทำให้เด็กเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น สื่อที่ใช้ต้องไม่อันตราย กับเด็ก เช่น การเรียนการสอนเรื่องสัตว์มีพิษ ผู้วิจัยใช้แบบ จำลองสัตว์มีพิษเป็นสื่อในการเรียน และ ครูควรเตรียมสื่อให้ เพียงพอกับการเรียนรู้ของเด็กทุกคน

2. ครูต้องสนใจในการจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก ช่วยกระตุ้นให้เด็กได้คิด ได้ สังเกต แก้ปัญหา ด้วยการใช้คำถามและสนใจให้เด็กสนใจใน กิจกรรมการเรียน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ควรให้ เด็กได้มีประสบการณ์ตรง ได้คิด ลงมือปฏิบัติจะช่วยให้เด็ก เกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น และยั่งยืน และหลังจากทำกิจกรรม แล้วควรมีการสรุปอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อ เป็นการสะท้อนข้อมูลให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น

3. การนำเด็กศึกษานอกห้องเรียน เป็นการให้เด็ก เรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัว ทำให้เด็กได้สังเกตแล้วเชื่อมโยงมาสู่ เรื่องที่เรียน ทำให้เด็กเกิดประสบการณ์ เด็กจะเรียนรู้ได้ดีขึ้น เช่น การเรียนการสอนเรื่องส่วนประกอบของต้นไม้ ผู้วิจัยพา เด็กสำรวจต้นไม้ภายในบริเวณโรงเรียน ให้เด็กสังเกตส่วน ประกอบของต้นไม้ เด็กสามารถตอบส่วนประกอบของต้นไม้ ได้จากที่เด็กได้เห็น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เพราะผู้วิจัยได้รับความเมตตากรุณาอย่างดียิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.กุลยา ตันติผลาชีวะ ประธานกรรมการที่ปรึกษาได้ กวดขัน และ แนะนำตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ เป็นอย่างดี และ อาจารย์ ดร.ราชันย์ บุญธิมา กรรมการที่ปรึกษาที่ได้กรุณาให้ คำปรึกษาแนะนำด้านสถิติการวิเคราะห์ข้อมูลผลการทดลอง

ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบ
ขอบพระคุณท่านผู้มีพระคุณทั้งสองด้วยความเคารพอย่างสูง
มา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2547ก). **หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย
พุทธศักราช 2546**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.

_____. (2547ข). **คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช
2546** (สำหรับเด็กอายุ 3-5ปี). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
คุรุสภาลาดพร้าว.

กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2545). **รูปแบบการเรียนการสอน
ปฐมวัยศึกษา**. กรุงเทพฯ : เอดิสัน เพรสโปรดักส์จำกัด.

_____. (2547ก). **การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย**.
กรุงเทพฯ : เอดิสัน เพรสโปรดักส์จำกัด.

_____. (2547ข). "การใช้ศิลปะเป็นสื่อการเรียนรู้" **วารสาร
การศึกษาปฐมวัย**. 8 (1) : 31-32, 34, 35-37

_____. (2551). **นวัตกรรมกิจกรรมการเรียนรู้ การพับกระดาษ
เล่ม 1**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มิตรสัมพันธ์.

คณะกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้. (2543). **ปฏิรูป
การเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด**. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

คมขวัญ อ่อนบึงพร้าว. (2550). **การพัฒนาทักษะพื้นฐานทาง
คณิตศาสตร์สำหรับเด็กปฐมวัยโดยใช้รูปแบบกิจกรรม
ศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้**. ปรินทิพนิพนธ์ กศ.ม.
(การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

จิราภรณ์ ส่องแสง. (2549). "ศิลปะกับเด็กปฐมวัย" **วารสาร
การศึกษาปฐมวัย**. 10 (3) : 45-46.

ทิศนา เขมมณี. (2545). **ศาสตร์การสอน**. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2543). **วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์
และสังคมศาสตร์** (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ : สำนัก
ทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.

เยาวพา เดชะคุปต์. (2542). **กิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย**.

กรุงเทพฯ : เอพี กราฟฟิกส์ ดีไซน์.

เรืองศักดิ์ ปิ่นประทีป. (2547). **กระบวนการเรียนรู้เพื่อ**

เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม เด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ :

บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

ล้วน สายยศ; และอังคณา สายยศ. (2538). **เทคนิคการวิจัย
ทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริม
วิชาการ.

สมบูรณ์ สงวนญาติ. (2534). "เทคโนโลยีทางการเรียน
การสอน" ตำรา-เอกสารวิชาการ ฉบับที่ 41 ภาคพัฒนา
ตำราและเอกสารทางวิชาการ หน่วยศึกษานิเทศก์
กรมการฝึกหัดครู.

สิริอร วิชาวุธ และคณะผู้เขียน. (2550). **จิตวิทยาทั่วไป**.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อรนุช ลิมตศิริ. (2543). "กระบวนการเรียนรู้และกระบวนการ
คิดของเด็กปฐมวัย" **เอกสารประกอบการสอนประกอบ
การอบรมครูเอกชน ระดับก่อนประถมศึกษา**. กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวง
ศึกษาธิการ.

Johnson, D.W. Johnson, R.T. and Holubec, E.J.
(1994). **The Nuts and Bolts of Cooperative
Learning**. Edina, Minnesota : Interaction Book
Company.